

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	15
Εισαγωγή	17
Συντομογραφίες	27
Χρονολόγιο	29

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Κεφ. Ι: Η Θεσσαλονίκη και η άσκηση της Ιατρικής στην πόλη στο πέραςμα του 18^{ου} στον 19^ο αι. (1800-1920)

– Οι Κοινότητες Θεσσαλονίκης και η οικονομική στάθμη της πόλης ...	39
– Συνθήκες υγείας	41
– Επιδημίες	42
– Γιατροί (εμπειρικοί-διπλωματούχοι)	42
– Ο γιατρός Λαφόν (Lafont) και ο πρώτος δαμαλισμός στη Θεσσαλονίκη	42
– Επτανήσιοι γιατροί στη Θεσσαλονίκη	44
– Νοσοκομειακή περίθαλψη (“πανουκλόσπιτα”, “έσω οσπιτάλια”)	45

Κεφ. ΙΙ: Τα χρόνια της παρακμής και η βραδεία βελτίωση (1820-1853)

– Η έκρηξη της Ελληνικής Επανάστασης 1821, οι επιπτώσεις της στις Κοινότητες της Θεσ/νίκης	49
– Κυριαρχία εμπειρικής ιατρικής	51
– Επιδημίες: ελονοσιακός πυρετός (1830), χολέρα (1832,1848), πανώλης (1834, 1836-1838)	51
– Ο Ιωάννης Πρασσακάκης στη Θεσσαλονίκη (1832) και άλλοι γιατροί (1832-1838)	52
– Σύσταση Επιτροπής Υγειονομικής Αστυνομίας	53
– Μωσής Αλλατίνι στη Θεσσαλονίκη (1838) και άλλοι επιστήμονες γιατροί	54

- Ίδρυση Λοιμοκαθαρητηρίου (1838). Δημόσιος Υγειονομικός γιατρός 55
- Κοινόν της πόλεως Θεραπευτήριον (Gureba Hastanesi) 57
- Ίδρυση Διεύθυνσης Δημόσιας Υγιεινής (1838) 57
- Μέτρα εξυγίανσης (1850-1852) 57
- Αχμέτ Ρασήμ εφέντης, πρώτος γνωστός μουσουλμάνος γιατρός
στη Θεσ/νίκη (1851) 58
- Η συνεχιζόμενη κυριαρχία της εμπειρικής ιατρικής 58
- Σύγκρουση χριστιανών-εβραίων (1852) 59
- Αγαθοποιός παρουσία και φιλελληνική στάση Μουσή Αλλατίνι 59
- Κριμαϊκός πόλεμος (1853). Βραδεία έξοδος από την παρακμή 60

**Κεφ. III: Η άσκηση της ιατρικής στη Θεσσαλονίκη από τα χρόνια
του Κριμαϊκού πολέμου (1853-1856) μέχρι της αρχές
της Ανατολικής Κρίσης (1875-1878)**

- Βελτίωση σχέσεων Οθωμανών-χριστιανών της Θεσσαλονίκης 61
- Πάντα παρούσα η εμπειρική ιατρική 62
- Έκδοση πρώτου ιατρικού βιβλίου στη Θεσ/νίκη “Η ιατρική ελλείπει
ιατρού” Σ. Σαμαρτσίδα (1853) 62
- Νέα επιδημία χολέρας (1855) 63
- Τάγμα Λαζαριστών μοναχών και Αδελφές του Ελέους (1856) 64
- Ο Μιχαήλ Παπαδόπουλος στο νοσοκομείο της ορθόδοξης
Κοινότητας 65
- Κατάθεση θεμέλιου λίθου *Θεαγενείου* νοσοκομείου (1866) 66
- Αποπεράτωση κτίσματος νοσοκομείου (1869) 67
- Χολέρα (1871-1872, 1873) και άλλες επιδημίες 68
- Τα πρώτα χρόνια λειτουργίας του *Θεαγενείου* (1872) 69
- Νοσοκομείο ως φυλακή 70
- Ο Παναγιώτης Ποταγός στη Θεσσαλονίκη 70
- Περιγραφή *Θεαγενείου* και βελτίωση λειτουργίας του 71
- Λειτουργία Λοιμοκαθαρητηρίου (1865) 72
- Αίτηση γιατρών Θεσσαλονίκης για άδεια ίδρυσης Ιατρικής
Εταιρείας 73

**Κεφ. IV: Ξένοι και εντόπιοι γιατροί στη Θεσσαλονίκη στα χρόνια
των πολέμων της Ανατολικής Κρίσης και η άσκηση της ιατρικής
(1876-1880)**

- Πρώτος γνωστός απολογισμός *Θεαγενείου* (1876) 75
- Η λειτουργία του και ως “ξενώνα” μη ασθενών 76

– Μίσθωση 18 Άγγλων γιατρών για τις ανάγκες του οθωμανικού στρατού	76
– Άρθρο για υγειονομικά Βρετανού γιατρού B. London	78
– Περίθαλψη τραυματιών και παρουσία Βρετανών γιατρών στη Θεσσαλονίκη	79
– Περιγραφή των στρατιωτικών νοσοκομείων και δραστηριότητες των ξένων γιατρών	80
– Οι <i>British National Society Aid to the Sick and Wounded in War</i> και <i>Stafford House Society</i> στη Θεσσαλονίκη (1877-1878)	82
– Διένεξη οφθαλμιάτρων Δ. Γαρζούνη και Δ. Κυρίτση	84
– Ο Κων/νος Μιχαλόπουλος και ο αμφιλεγόμενος εθνικός του ρόλος ..	84
– Θανατηφόρα επιδημία, άγνωστης αιτιολογίας στην περιοχή Καλαμαριάς	85
– Θάνατος Ρώσου προξένου M. Ουλιάνωφ	85
– Αναφερόμενη “μετάγγιση” αίματος, σχόλια	85
– Το Νοσοκομείο Λαζαριστών	87
– Οι αγύρτες και η αντιποίηση του ιατρικού επαγγέλματος	88
– Επιτροπή ελέγχου διπλωμάτων γιατρών και φαρμακοποιών	88
– Ο ναός αγίου Αντωνίου ως χώρος παραμονής φρενοπαθών	88
– Πρώτη γνωστή περιγραφή εκτέλεσης χειρουργικής επέμβασης στη Θεσσαλονίκη	88
– Εγκατάσταση μουσουλμάνων και ξένων γιατρών στη Θεσσαλονίκη ..	90
– Λειψυδρία. “Παντελής έλλειψις ύδατος” (1881)	90

Κεφ. V: Σταθερή πρόοδος στην άσκηση επιστημονικής ιατρικής και επίμονη προσπάθεια ελέγχου της αγυρτείας (1881-1890).

Οι Ιατρικοί Σύλλογοι Θεσσαλονίκης και η δράση τους

– Προσπάθεια εξυγίανσης ρυπαρής πόλης	91
– Ίδρυση <i>Ελληνικού Ιατρικού Συλλόγου Θεσσαλονίκης (1881)</i>	92
– Προβλήματα στην περίθαλψη φτωχών της εβραϊκής Κοινότητας	95
– Κίνδυνοι μεταφοράς επιδημιών από προσκυνητές “ιερών τόπων” ..	95
– Θάνατος γιατρού Μωσή Αλλατίνι. Ψήφισμα <i>Ελληνικού Ιατρικού Συλλόγου</i>	96
– Γιατροί ως ιδιοκτήτες φαρμακείων	97
– Προσφορά Ελλήνων γιατρών για περίθαλψη φτωχών	98
– Νοσηλεία <i>φρενοπαθών</i> σε ιδιωτική Κλινική	99
– Προξενικό έγγραφο για Έλληνες γιατρούς που υπηρετούν ανιδιοτελώς τα ελληνικά συμφέροντα	100
– Ίδρυση <i>Ιατρικής Εταιρείας Θεσσαλονίκης (1883)</i>	100

– Θάνατος γιατρού Ιωάννη Πρασσακάκη	101
– Ανακοίνωση περίπτωσης <i>σιαμαίων τερατόμορφων</i> στην <i>Ιατρική Εταιρεία Θεσσαλονίκης</i>	101
– Καταγγέλλονται γιατροί για άρνηση προσφοράς ιατρικών υπηρεσιών	103
– Δηλητηριάσεις από συντηρητικά γαλακτοκομικών	103
– Κίνδυνοι από μεταφορά "ιερού ύδατος" σε χάλκινα σκεύη	103
– Ο γιατρός Μαρίνος Κουτούβαλης στη Διεύθυνση της εφημερίδας ΦτΜ (1887)	104
– Άρθρο Περί νοσοκομείων	104
– Ο Λ. Χαραμής αντεπιστέλλον μέλος της <i>Ιατρικής Εταιρείας Θεσσαλονίκης</i> (1888)	105
– Διαλέξεις γιατρών	107
– Ευλογία (1888). Διάδοση νόσου από ευλογιασμούς εμπειρικού	107
– Έλληνες και Εβραίοι γιατροί σε περίθαλψη μουσουλμάνων	108
– Οι υγειονομικές συνθήκες της Θεσσαλονίκης κατά τον Δρα Ράντβανερ (1880)	108
– Οι χειρουργοί Μ. Χρίστοβιτς και Ζακ Νισσίμ στη Θεσσαλονίκη (1888)	108
– Ο Μ. Χρίστοβιτς χειρουργεί στο <i>Θεαγένειο</i> (1888). Λειτουργία και Μαιευτικού Τμήματος	110
– Αναίτια εμπλοκή Γ. Γράβαρη σε θάνατο γυναίκας	111
– Πρώτη τραχειοτομία στη Θεσσαλονίκη (1889)	111
– Διακοπή συνεργασίας Μ. Χρίστοβιτς με <i>Θεαγένειο</i> (1889)	112
– Πυρκαϊά Αυγούστου 1890. Παντελής καταστροφή <i>Θεαγενείου</i>	113
– Ίδρυση ελληνικής <i>Αστυκλινικής</i>	114
– Άνοδος γενικής στάθμης της ιατρικής (ειδικότερα της χειρουργικής) ..	114

Κεφ. VI: Η δεκαετία σταθερής βελτίωσης στις συνθήκες ανοιχτής και κλειστής περίθαλψης στις Κοινότητες της Θεσσαλονίκης (1891-1900)

– Φροντίδες για ανοιχτή και κλειστή περίθαλψη μετά την πυρκαϊά του 1890	117
– Περίθαλψη Βουλγάρων στην Κλινική Μ. Χρίστοβιτς	118
– Αρχή διαφοροποίησης των διπλωματούχων γιατρών κατά ειδικεύσεις	119
– Μέτρα πρόληψης για τη χολέρα	124
– Απόφαση ανέγερσης Δημοτικού Νοσοκομείου στη Θεσσαλονίκη ...	125
– Επαναδραστηριοποίηση Επιτροπών για τη δημόσια Υγεία	127

– Αποπεράτωση κτίσματος <i>Θεαγενείου</i> νοσοκομείου (1892)	125
– Έναρξη κατασκευής Ιταλικού νοσοκομείου (1892). Εβραίοι ασθενείς	125
– Ιδιωτικό “Χημικόν Εργαστήριον”. Επίδοση σε “βακτηριολογικές” έρευνες	126
– “Υγιεινή Επιτροπή Δημαρχίας”. Οδηγίες υγιεινής στο κοινό (1893) ..	127
– Ο γιατρός Χ. Τατάρτσεφ στη Θεσσαλονίκη (1893)	128
– Ανασύσταση <i>Ιατρικής Εταιρείας Θεσσαλονίκης</i>	129
– Πρόεδρος ο γιατρός Ισκαντέρ πασάς. Κατάλογοι μελών (1895)	129
– Θάνατος χειρουργημένης Εβραίας στην Κλινική Χρίστοβιτς, Θόρυβος. Συμπαραύσταση από Κ. Σχινά (1896)	130
– Έκθεση 4 Εβραίων γιατρών για τις συνθήκες υγείας στις συνοικίες του Βαρδαρίου (1897)	131
– Εβραϊκές <i>αστυκλινικές</i> (1890)	133
– Λογοδοσία Εφορείας <i>Θεαγενείου</i> νοσοκομείου 1900-1901	135
– Προβλήματα στη λειτουργία της ελληνικής <i>Αστυκλινικής</i>	138
– Η άσκηση της ιατρικής τα τελευταία χρόνια του αιώνα. Αναμνήσεις Δρα Γιοέλ	140
– Νοσοκομεία Θεσσαλονίκης στις αρχές του 20ού αιώνα	141

Κεφ. VII: Η άσκηση της ιατρικής στα τελευταία χρόνια της οθωμανικής κυριαρχίας στη Θεσσαλονίκη (1901-1912)

– Επικράτηση της επιστημονικής ιατρικής	143
– Επετηρίδα βιλαετίου Θεσ/νίκης έτους Εγίρας 1318 (1902-1903), Κατάλογος γιατρών (ονόματα)	143
– Καθιέρωση νοσηλείας αρρώστων στα ευρωπαϊκά πρότυπα	145
– Στρατιωτικό Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης. Περιγραφή κτηρίου, ονόματα υπηρετούντων γιατρών	145
– Συνέντευξη γιατρού Αλέξανδρου Παπάζογλου για το Θεαγένειο νοσοκομείο (1903)	147
– Αντίδραση Ελλήνων γιατρών για την όλη κατάσταση του Θεαγενείου (1903)	148
– Ίδρυση Ελληνικού Ιατρικού Σώματος, Πρόεδρος ο Π. Οικονόμου, Γενικός Γραμματέας ο Ζ. Σαββαρίκας .	148
– Ανακοινώσεις χειρουργικών επεμβάσεων από Π. Οικονόμου στο 2ο Πανελλήνιο Ιατρικό Συνέδριο	150
– Έναρξη κατασκευής δημοτικού νοσοκομείου (1902), Ονόματα μελών στις επιτροπές ευθύνης του έργου. Αρχιτέκτονας ο Ξ. Παιονίδης ...	151

- Θάνατος του *Αρχιχειρουργού* των οθωμανικών στρατιωτικών νοσοκομείων Ζακ Νισσίμ πασά (1903) 151
- Μακεδονικός Αγώνας:
ονόματα Ελλήνων και Βουλγάρων γιατρών Θεσσαλονίκης με ενεργό ανάμειξη 153
- Έλληνες το γένος γιατροί σε θέσεις διευθυντών τμημάτων του νέου δημοτικού νοσοκομείου 155
- Εγκαίνια νέου δημοτικού νοσοκομείου με το όνομα *Χαμηδιέ* το καλοκαίρι 1904 157
- Επαναλειτουργία *αστυκλινικής Θεαγενείου νοσοκομείου* (1904) 158
- Περιγραφή δημοτικού νοσοκομείου “*Χαμηδιέ*”. Ονόματα διοικητικών διευθυντών και γιατρών 158
- Δημήτριος Μαργαρόπουλος, Αλκιβιάδης Μάλτος, “*Τομέαρχες*” στην ελληνική “*Οργάνωση Θεσσαλονίκης*” 160
- Στατιστική και Κατάλογος χειρουργικών επεμβάσεων του νοσοκομείου *Χαμηδιέ* 1904-1905 161
- *Αρχιχειρουργός* Π. Οικονόμου 161
- Θάνατος γιατρού Αλέξανδρου Λούη μετά τραυματισμό από σφαίρες κομιτατζήδων 164
- Πρώτη γυναίκα γιατρός στη Θεσσαλονίκη η Ιταλίδα Μπίτσε Φερράρη 164
- Ετήσιος απολογισμός λειτουργίας *Θεαγενείου νοσοκομείου* (1906-1907) 165
- Δράση χειρουργού Ε. Χαρισιάδη και σημείωμά του με αιτούμενες ιατρικές αμοιβές 166
- Ίδρυση ιδιωτικού Χημικού και Μικροβιολογικού Εργαστηρίου στη Θεσσαλονίκη (1907) 168
- Απόφαση για ίδρυση στο νοσοκομείο *Χαμηδιέ* “*Περιπτέρου ασθενών ιεροδούλων*” 168
- Θεμέλιος λίθος Ρωσικού νοσοκομείου (1907) 168
- Ιταλικό νοσοκομείο *Βασίλισσα Μαργαρίτα* σε λειτουργία. Κανονισμός εισαγωγής των ασθενών 168
- Νέα στατιστική του Χειρουργικού Τμήματος του νοσοκομείου *Χαμηδιέ* (1906-1907) 169
- Δημοσίευμα εφημερίδας για λειτουργία *Θεαγενείου* (1907-1908) ... 172
- Ίδρυση εβραϊκού νοσοκομείου *Hirsch* (Μάιος 1908).
Ρόλος Μ. Μισραχή 173
- Αντιμετώπιση προβλήματος φρενοβλαβών, Οικιστικά Αγίου Αντωνίου-“*Άσυλο τρελών*” εβραϊκής Κοινότητας (1908) 174

- Κίνημα Νεότουρκων (Ιούλιος 1908). Ρόλος γιατρού
Μεχμέτ Ναζίμ μπέη 175
- Κινήσεις Ελλήνων και Βούλγαρων γιατρών 175
- Ίδρυση διακοινοτικής Εταιρείας Ιατρών Θεσσαλονίκης,
Πρόεδρος Μ. Μισραχή, Αντιπρόεδρος Π. Οικονόμου 177
- Θεμέλιος λίθος κτίσματος για στέγαση χειρουργικού τμήματος
Θεαγενείου 178
- Ο γιατρός Δ. Ρίζος ως Πρόεδρος του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου
Θεσσαλονίκης (1909) 179
- Εγκαίνια Ρωσικού νοσοκομείου (Δεκέμβριος 1909) 180
- Ο Τάσκος Γ. Τρύφων, πρώτος διαφημιζόμενος γιατρός
ως ακτινολόγος στη Θεσσαλονίκη 188
- Ίδρυση διαδοχικά ιδιωτικών κλινικών στη Θεσσαλονίκη (1911) 189
- Επιδημική παρουσία χολέρας στη Θεσσαλονίκη (Αύγουστος 1911) . 189
- Απέλαση Ιταλών γιατρών (ιταλο-οθωμανικός πόλεμος Κυρηναϊκής
1911) 193
- Αρτηριογραφία μηριαίας από Ζ. Σαββαρίκα 193
- Υγειονομικά μέτρα κατά της χολέρας. Δυσανεμία πληθυσμού
για τους γιατρούς 193
- Υγειονομικός Επιθεωρητής Θεσσαλονίκης ο ομογενής
Δρ Θεόδωρος Ιατρόπουλος μπέης (1912) 195
- Λογοδοσία ετήσια Θεαγενείου (1911),
Διευθυντής ο Νίκος Κασάπης 195
- Άρθρο Θ. Ιατρόπουλου στην Νέα Αλήθεια,
“Η ιατρική εν Θεσσαλονίκη” 196
- Συγχαρητήρια Νομάρχη Θεσ/νίκης στη Διοίκηση του Θεαγενείου
(1912) 197
- Συνεντεύξεις Γ. Γράβαρη και Ζ. Σαββαρίκα για το Θεαγένειο.
Ιδιαίτερα επικριτικός ο δεύτερος 197
- Απέλαση Εβραίων γιατρών με ιταλική υπηκοότητα (Ιούνιος 1912) . 198
- Θάνατος (εκτέλεση;) εμπειρικού γιατρού Αντωνίου Αντωνιάδη
(Ιούλιος 1912) 198
- Ευχαριστήρια Εβραίων προς Έλληνες γιατρούς για προσφορά
υπηρεσιών 198
- Οργάνωση νοσοκομείων στρατιωτικών και πολιτικών, επιστράτευση
γιατρών, προοπτική πολέμου 199
- Τέλος οθωμανικής υγειονομικής παρουσίας στη Θεσσαλονίκη.
Κατάληψη της πόλης από τον ελληνικό στρατό (Οκτώβριος 1912) .. 200

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

– Βιογραφικά γιατρών Θεσσαλονίκης (1800-1912)	203
– Επίλογος	439

ΠΗΓΕΣ

– Ανέκδοτες πηγές	443
– Δημοσιευμένες πηγές	445
– Εφημερίδες-Περιοδικά	448
– Βιβλιογραφία	450

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

– Ευρετήριο ονομάτων βιογραφούμενων γιατρών	469
– Ευρετήριο όρων, ονομάτων, πραγμάτων γενικού ενδιαφέροντος	477
– Ευρετήριο εικόνων	489